

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

54

Nyíregyháza
2022

ATHANASIANA
a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola folyóirata

Alapítva 1995-ben

Főszerkesztő:
Ivancsó István

A szerkesztőbizottság tagjai:
Janka György, Szabó Péter, Véghseő Tamás, Vincze Krisztián

A szerkesztőség címe:
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H 4400 Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13–19.
Tel./Fax: +36/42/597-600
www.szentatanaz.hu
szentatanaz@szentatanaz.hu

Postacím:
H-4401 Nyíregyháza, Pf. 303

Felelős kiadó:
Véghseő Tamás rektor

© Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2022

ISSN 1219-9915

Megrendelhető a fenti címek bármelyikén
Az egyes számok ára: 1.000 Ft

**„...a nagy kultúrharcra, elsősorban pedig vonultassuk fel,
erősítsük meg ostromágyúinkat a kath. sajtót...”¹**

A görögkatolikus sajtó 1945 előtt

TARTALOM: Bevezetés; 1. A katolikus sajtó helyzete; 2. Görögkatolikus sajtóviszonyok a kiegyezésig; 3. A kiegyezéstől Trianonig; 4. Ungvár nyomdászata; 5. Görögkatolikus lapok 1867 és 1920 között; 6. Központi Sajtóvállalat; 7. A görögkatolikus sajtóalap kezdetei; 8. A MAGOSZ Sajtóvállalata; 9. A húszas évek sajtópróbálkozásai; 10. A két világháború görögkatolikus lapjai; 11. A görögkatolikus lapok előállítása Trianon után; Összegzés.

ÉVA KÜHRNER: ‘... as for the great Culture Struggle – first and foremost – let us line up and strengthen our siege cannons, the Catholic press...’ – The Greek Catholic Press Prior to 1945

The periodical press is a relatively young bibliographical genre, but its significance is all the greater. Thanks to its recency, it swiftly informs about events and news, but it is also capable of shaping the audience’s views. Its influence on forming opinions was soon recognised by the authorities, and it would be used by those in power to accomplish their goals.

The Catholic Church also came to appreciate the potential in the press and sought to deploy it in the battle against destructive views. With a view to laying solid foundations for the Catholic press, various press organisations were created. The most important one of them was the Central Press Company established in 1918. However, this could not represent the interests of the Greek Catholics efficiently enough. Therefore, the leaders of the Greek Catholic Church set about creating a denominational press fund to produce publications and a printing press of their own. The execution of the plans was delayed by history and economic hardships, so a part of them could become reality only by the late 1920s.

Greek Catholics, however, were not left without periodicals in the meanwhile, either, as they had papers in Hungarian and Rusyn at their disposal from the mid-19th century. After the Treaty of Trianon, supplying the faithful with religious publications and replacing the printing infrastructure now found on the other side of the border posed great challenges. All of a sudden, intellectual centres of historical significance such as Uzhhorod (Ungvár) and Prešov (Eperjes) would become

1 DOLINAY PÉTER, „A gör. katholicizmus és a kat. sajtó”, in *Görög Katolikus Szemle* 11 (1913) 2–3.

‘foreign’ from the Hungarian vantage point. The Greek Catholic periodicals ceasing to exist in 1920 were mostly replaced by short-lived publications in Hungary until conditions for the publication of *Görögkatolikus Szemle* [Greek Catholic review], resting on solid foundations, were ripe.

The present paper offers insights into the century-long history of the Greek Catholic press.

Bevezetés

A kiegyezést követően olyan változások történtek hazánk társadalmában, amelyek pozitívan hatottak a sajtó fejlődésére. Kisebbségi módosításokkal újra életbe lépett az 1848-as sajtótörvény. A kötelező népoktatás az analfabetizmus csökkenését hozta magával. A növekvő számú polgárság körében divat lett az újságolvasás. 1867-től a nyomda szabad ipar lett. Ez és a nyomdatechnika fejlődése számos új üzem alapítását eredményezte. Mindez a lapok számának jelentős növekedését is maga után vonta. Az 1870-es évektől beköszöntött a liberális sajtó aranykora. A sajtó a mindennapi politika támogató eszköze lett, és minden érdekcsoport vagy szervezet kapcsolatot keresett vele. Az Egyházban is, ahol évszázadokon át a szószék volt az elsődleges kommunikációs eszköz, felismerték óriási közvéleményt formáló erejét, és szerepe egyre növekedett.

1. A katolikus sajtó helyzete

Az első hazai teológiai folyóirat 1820-as megszületése után közel fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a katolikus lapok jelentős fejlődéséről beszélhessünk. Az egyházi sajtótermékek száma a kiegyezés utáni 28-ról az 1880-as évekre 47-re nőtt, a századfordulóra ez a szám már 68, a háború előtti években 88, 1922-ben 114, tíz év múlva pedig 192.²

A Bach-korszakban (1849–1895) leginkább olyan felekezeti sajtótermékek jelentek meg, melyek a teológiai kérdéseken túl közgazdasági, iskolaügyi irodalmi stb. írásokat is közöltek. Ezek már nem kizárólag egyházi emberekhez kívántak szólni, hanem a művelt, tudományosan képzett közönséghez, sőt a kevésbé iskolázott néphez is. A hitbuzgalmi és tudományos teológiai kiadványok mellett új laptípusok születtek; hírlapok, maga-

2 KLESTENITZ TIBOR, *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1806–1932.*, Budapest 2013, 352.

zinok, kulturális folyóiratok, majd a „nagy háború” után hadrendbe állt a hangzó sajtó, a rádió is.³

A katolikus sajtó egésze azonban nem tudta közönségét hatékonyan megszólítani, nem tudott versenyképes lenni az egyre erősödő liberális vagy akár politikailag és világnézetileg semleges sajtótermékekkel szemben. Ennek összetett okai voltak. Egyaránt ki kellett szolgálnia az egyházi és kormányzati érdekeket. Emellett úgy kellett színesnek – és nem szenzációéhesnek – lennie, hogy ne sértse a klérus ízlését, és úgy kellett szociális kérdésekkel foglalkoznia, hogy ne bántsa meg tőkés támogatóit. Emellett nem volt elég rugalmas, kevés profi újságírója volt, és korszerűtlen nyomdák álltak szolgálatában. Szűk olvasótábora miatt pedig sokuk gazdaság-talan és emiatt rövid életű volt.

A századforduló után az antiklerikalizmus térnyerése, a szociáldemokrácia erősödése sürgetővé tette a katolikus sajtó módszereinek korszerűsítését. Elengedhetetlenné vált a nagyobb fokú szervezettség és az anyagi alapok megteremtése. Már 1882-ben felmerült egy központi katolikus sajtótársulat létesítésének gondolata. 1896-ban megalakult a *Katolikus Írók és Hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete*, 1907-ben a *Katolikus Sajtóegyesület*, 1911-ben a *Katolikus Sajtóegyesület Fővárosi Hölgybizottsága*, mely nagy szerepet vállalt a katolikus kiadványok népszerűsítésében és terjesztésében.

Olyan eszközöket is bevetettek, mint a sajtóvasárnapok, melyek keretében a szentmiséken „sajtóbeszédeket” tartottak, ahol méltatták a sajtó fontosságát, és feltárták a hitetlen és erkölcstelen sajtó társadalmi veszélyeit.⁴ Emellett a perselypénzeket a sajtóalapok növelésére kívánták fordítani, mint ahogy például az 1913. november 16-i sajtóvasárnapon összegyűlő összeg felét a Munkácsi Egyházmegye céljaira kívánták felhasználni.⁵

A rendszeresen tartott katolikus nagygyűléseken is sorra felmerült a lapkiadás kérdése. 1899-ben megalakult a Stephaneum Nyomda, mely 1944-ig a katolikus nyomdatermékek legfontosabb gyártója volt. Mellette számos kisebb egyházi nyomda is létesült, de ezeket többnyire szegényes géppark, korszerűtlen nyomdatechnika és az állandó gazdasági nehézségek jellemezték.

3 Az 1925 december 1-től sugárzó Magyar Rádió 1929. február 3-án adott első ízben miseközvetítést a budapesti görögkatolikus templomból. Bővebben: „Vígadjanak a mennyiek”, in *Görögkatolikus Lelkipásztor* 2 (1929) 50–52.

4 „Pártoljuk a sajtót!”, in *Görög Katolikus Szemle* 1 (1913) 4–5.

5 „Sajtóvasárnapot elrendelő főpásztori intézkedés”, in *Görög Katolikus Szemle* 35 (1913) 4.

A nyomdászat helyzetét jól érzékelteti Böhm Albert összegzése: 1904-ben a vidéken működő 580 officinának mindössze 9%-a (52 db) volt egyházi tulajdonú, melyek gyakran hírlapkiadói tevékenységet is folytattak. Az összes üzemnek pedig kevesebb mint felét, csak 282-t vezetett tanult, szakképzett nyomdász.⁶ A nyomdászat terén minőségi fejlődés csak 1922 után következhetett be, amikortól a szakma folytatását képesítéshez kötötték.⁷

2. Görögkatolikus sajtóviszonyok a kiegyezésig

A 19. század közepéig még kísérletet sem látunk a ruszin sajtó létrehozására. Ennek okai között szerepelt az anyagiak hiányán kívül a nagyfokú analfabetizmus, valamint az írástudók hiánya is.

A kiegyezés deklarálta az állam valamennyi polgárának egyenjogúságát, így rendezni kellett a kapcsolatot a *nemzetiségekkel* is,⁸ ami különösen aktuális volt térségünkben, ahol kiugróan magas volt a számuk. 1880-ban a nemzetiségek összlakosságon belüli aránya: Ungban 69%, Ugocsában 65,3% és Beregben 57,7% volt, amit az 1910. évi népszámlálásig meg is tartottak. Közöttük a ruszinoké kiemelkedett; Beregben 83%, Ugocsában 70%, Ungban 48%-ot ért el.⁹ Az itt élők többsége görögkatolikus vallású volt, ezért egyházuk tevékenyen részt vett a ruszin nemzeti törekvésekben is. A térség második legnagyobb nemzetiségét a románok alkották. Fennmaradásuk záloga a nemzeti írás és a nemzeti nyelv megőrzése volt, amihez az oktatáson, a népnevelésen kívül a vallási lapok is lehetőséget biztosítottak.

Magyarországon bár nagyon korán megjelent Gutenberg találmánya,¹⁰ a nyomdászat fejlődését a török idők megtörték.¹¹ Különösen későn nyílt lehetőség a ruszinok egyházi életéhez szükséges cirill betűs könyvek hazai előállítására, ezért azokat külföldről, leginkább Galíciából, hozták be.¹²

6 BÖHM ALBERT, „A nyomdaipar hanyatlásáról”, in *Nyomdaipar Magyarországon* 8 (1904) 1–2.

7 1922. évi XII. törvénycikk.

8 1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában.

9 LÁSZLÓ GÉZÁNÉ, *A történelmi Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa és Ung vármegyék sajtótörténete 1845-től 1920-ig*, (Doktori disszertáció), Budapest 2013, 190.

10 A könyvnyomtatás feltalálásának egyezményes dátuma 1440. Hess András budai nyomdája 1471 és 1473 között már működött.

11 II. Bajezid szultán 1483-ban megtiltotta a könyvnyomtatást, mondván a próféta a Korán írásban kapta meg Allah-tól, tehát a nyomtatással való sokszorosítás istentelen dolog.

12 OJTOZI ESZTER, „A Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárának megalakulása és fejlődése (1950–1986)”, in TIMKÓ IMRE (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye jubileumi emlékkönyve 1912–1987.*, Nyíregyháza 1987, 137–157.

1544 és 1552 között az erdélyi szebeni városi nyomdában Philip diakónus, majd 1557 és 1588 között Brassóban Coresi diakónus készített cirill betűs kiadványokat. Ezek azonban főleg a török által elvágott román fejedelemséget látták el cirill betűs könyvekkel.

Bár vidékünkön megvoltak a nyomdászat hagyományai,¹³ a török idők után csak 1754-ben éledhetett újra Nagykárolyban. A második Ellinger János József 1786-ban Kassán alapított műhelye volt, melyet a család vezetett a 19. század végéig. Ők adták ki ott 1845-ben a térség első periodikáját, a „Kassa-Unhgvári Hirdetményi Lap”-ot. Az unoka, Ellinger János György (1814–1880) 1844–1845-ben Ungváron létesített fióknyomdát. A harmadik műhely egy beregszászi nyomda lehetett 1846-ban. Szatmárban 1856-ban, Nyíregyházán 1866-ban nyílt üzem. Ez utóbbi Dobay Sándor műhelye, mely 1877-ig állt fenn, és kiadta az első nyíregyházi sajtóterméket, a „Nyír”-t (1867–1872).¹⁴

A 19. század derekán a magyarországi ruszinok számára itthon még nem tudtak cirill betűs kiadványokat nyomtatni. Bécsben jelent meg számukra az első cirill betűs periodika („Věstnik” 1851–1852) a Mechitaristen-Buchdruckerei-ban.¹⁵ Budán csak a török kiűzése után indult újra az ipar, ahol sokáig csak két nyomda létezett: Bagó Márton kis műhelye¹⁶ és az Egyetemi Nyomda.¹⁷ E két üzemben készült a „Cerkovnaâ Gazeta” (1856–1858). Az Egyetemi Nyomda terméke volt viszont a „Cerkovnaâ Gazeta” utódlapja, a „Cerkovnij Visztnik” (1858).

3. A kiegyezéstől Trianonig

Az 1860–1861-es évek enyhülése és a nyomdászati technika, a közlekedés fejlődése kedvezett a helyi lapkiadásnak is. 1866 és 1900 között a vidéki nyomdák száma 89-ről 531-ra,¹⁸ a lapoké 1850-től 1867-ig 15-ről 119-re emel-

13 Például a vizsolyi protestáns vándornyomda a 16. század végén.

14 LÁSZLÓNÉ, *A történelmi*.

15 A Mechitarista Kongregáció Könyvnyomda 1811-ben nyílt meg Bécsben. 1818-tól nyomtattak cirill betűkkel is.

16 Bagó Márton, majd Bagó Márton és fia nyomda 1833 és 1948 között működött Budán.

17 1577 és 1948 között működő nyomda. Fölszerelését 1681-ben Kolonics Lipót esztergomi érsek egyebek között cirill betűkkel is gazdagította. 1779-től szabadalma volt tankönyveknek a kinyomtatására.

18 TÓTHNÉ BORDÉ KATALIN, „A nyíregyházi nyomdák története a 19. század utolsó harmadában”, in *Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv* 17., Nyíregyháza 2006, 161–171.

kedett.¹⁹ Közöttük találunk 3 ruszin nyelvűt is. – A kiegyezéssel a sajtó újból szabad lett, 1867 augusztusában ismét életbe lépett az 1848. évi sajtótörvény, szabad utat engedve az új lapok indulásának. Ekkor jelent meg 1874. márciustól – decemberig Szatmárban a térség első vallási tartalmú lapja Gyurits Antal szerkesztésében, a „Szellemvilág”, „Tudományos és kritikai füzetek a kereszténység álláspontjáról” alcímmel.²⁰

A töretlen fejlődést igazolja, hogy tovább szaporodott a keresztény kiadványok száma is. A magyar görögkatolikusok céljaik elérése érdekében igyekeztek minél szélesebb körben elfogadtatni a társadalommal ősi egyházuk magyar nyelvű liturgiáját. Emellett olyan fontos ügyeknek kellett megnyerni a társadalmat, mint a Hajdúdorogi Egyházmegye szervezése, a liturgikus nyelv ügye, a kiadványok és a naptárreform – ezek az országos sajtóban és katolikus, valamint regionális és helyi újságokban egyaránt teret kaptak.

Az aranykort az első világháború állította meg. A nyomdák működése ellehetetlenült, napilapokon kívül alig készült kiadvány. A háború után nyersanyaghiány lépett fel nyomdászati anyagokból (terpentin, petróleum, kenőolaj), és állandósult a papírhiány, majd rohamosan nőtt az ára. 1916-tól az Újságpapír Központ irányítása alá került a papír elosztása²¹ és a súlyos papírhiány csak a húszas évekre csökkent.

Tovább rontotta a helyzetet a trianoni békekötés, mely különösen súlyosan érintette a görögkatolikus ruszinokat. Létszámuk 1920-ban az ország lakosságának mindössze 2,3%-át tette ki.²²

Olyan jelentős könyvészeti központok, mint Ungvár és Eperjes, valamint az erdélyi Balázsfalva is külföldre kerültek. Az görögkatolikus kiadványokat idegen vállalkozásokkal kellett készíttetni. Mindössze egy papírgyárunk maradt Diósgyőrben, ami alig fedezte a szükségletet.

Ez nemcsak kiszolgáltatottságot jelentett, hanem az esetleges haszon révén idegeneket gazdagított. Ezért vált egyre sürgetőbb üggyé, sőt létbizonytalansággá a csonka országban is egy görögkatolikus érdekeltségű nyomda felállítása.

19 LÁSZLÓNÉ, *A történelmi*.

20 LÁSZLÓ GÉZÁNÉ SZARKA ÁGOTA (szerk.), *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, a történelmi Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa és Ung vármegyék sajtóbibliográfiája, 1845–2000.*, (Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár. 523[7]), Nyíregyháza 2002.

21 734/1916 ME rend. A rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának szabályozásáról.

22 PAPP GYÖRGY, „A számok beszélnek”, in *Görögkatolikus Élet* 12 (1937) 5–6.

4. Ungvár nyomdászata

Témánk szempontjából az ungvári nyomdászat különös figyelmet érdemel. Az 1646-os unio óta a munkácsi püspök két évszázadon át eredménytelenül harcolt Rómával saját felekezeti nyomda létesítéséért.²³ Majd 1848-ban a Munkácsi Egyházmegye ismét elhatározta egy könyvnyomda felállítását, de az sem vezetett eredményre.²⁴ Ebben az időben került Kaszáról Ungvárra Ellinger János, akinek officináját Jäger Károly megvásárolta.²⁵ Jäger valószínűleg némi fejlesztést is végrehajtott, alkalmassá téve nyomdáját hírlapkiadásra. Ő nyomtatta 1861-ben Mészáros Károly lapját, a „Kárpáti Hirnök”-öt, Északkelet-Magyarország másodikként napvilágot látott sajtótermékét.²⁶ Mivel a magyar ajkú görögkatolikusoknak ekkor még nem volt hírlapjuk, és féltő volt, hogy az ósláv és a román egyházi nyelv túlsúlya miatt elszlávosodnak és elrománosodnak, Mészáros küldetést teljesített kiadványával.

Ungváron 1864-ben nyílt cirill betűs nyomda,²⁷ ami után megszorodtak a helyben készült nemzetiségi nyelvű kiadványok, pl. „Ucsitel” (1867) „Szvêt” (1867–1871), „Novij Svet” (1871–1872), „Karpát” (1873–1886).

A korszak harmadik jelentős ungvári üzemében, Fésűs Józsefnél jelent meg 1891-ben az „Ungvári Közlöny”.²⁸ A műhely azonban 1892-ben elköltözés miatt beszüntette működését.²⁹

Hosszú életű volt viszont Lévay Mór 1893 és 1904 között fennálló officinája, ahol a „Gör. Szert. Kath. Hitszónok” (1887–1897) készült.

A „Kelet” (1888–1901) című lap előállítására állították fel a Kelet Nyomdát, mely a kiadvány megszűnése után beolvadt³⁰ a Szent Bazil Társulat 1899 és 1944 között működtetett üzemébe.

A Társulat nyomdája készítette a ruszin nyelvű „Naukat”-t (1897–1921), és itt indult a „Görög Katholikus Szemle” (1900–1918) kiadása is. 1902-

23 SZTRIPSZKY HIADOR, „A sajtóélet Kárpátalján”, in *Zorja* 3–4 (1942) 287–289.

24 „Szeljegyzetek”, in *Görög Katholikus Szemle* 33 (1918) 1.

25 A nyomda Ungváron működött 1846 és 1906 között.

26 LÁSZLÓ GÉZÁNÉ SZARKA ÁGOTA, „A Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap”, in *Magyar Könyvszemle* 2 (2010) 212–225.

27 LÁSZLÓNÉ, *A történelmi*.

28 *Magyar nyomdászok évkönyve*, 1891, 98.

29 *Ungvári Közlöny* 32 (1892) 3.; MÉSZÁROS KÁROLY, „A sajtóügyi viszonyok s hírlapok Ungmegyében”, in *Ung* 15 (1885) 1–2.

30 MAYER MÁRIA, *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910*, Budapest 1977, 256.

ben a bazilita officina részvénytársasággá alakult 600 részvény jegyzésével „Unio Irodalmi és Könyvnyomda Részvénytársaság” néven, és 1944-ig Kárpátalja legjelentősebb üzeme volt a várban.³¹ Elődjükhöz hasonlóan végezték „gör. kath. hitünk, ősi szertartásunk, a magas trón és szeretett magyar hazánk iránti ragaszkodást ápoló ima- és tankönyvek, lapok, naptárak és népiratkák kiadását, terjesztését, az egyházi könyvek és szerek vásárlásának közvetítését”.³² A Szemle hasábjain olvasható az Rt. alapszabály tervezete.³³ A folyamatos beszámolókból, hirdetésekből tudható, hogy nem csak a munkácsi, hanem az eperjesi és körösi egyházmegyéket is kiszolgált a nyomtatványokkal. A jól felszerelt könyvnyomda mellett könyvkötészetet és könyvkereskedést is fenntartottak.³⁴

5. Görögkatolikus lapok 1867 és 1920 között

Az 1867 és 1920 közötti időszak görögkatolikus lapkiadást 31, többnyire rövid életű, Északkelet-Magyarországon kiadott lap képviseli. A kiadványok zöme, 25 db Ungváron készült, igazolva ezzel is Ungvár jelentős görögkatolikus könyvészeti központ szerepét. Többségük rövid életű kiadvány volt, átlagosan három évet értek meg. Volt azonban közöttük több hosszú életű cirill és latin betűs széria is, például: „Gör. Szert. Kath. Hitszónok” (1887–1897), „Görögkatholikus Szemle” (1900–1918), „Karpát” (1873–1886), „Kelet” (1888–1901), „Lisztok” (1885–1903), „Nauka” (1897–1921). A lapok között találunk magyar és ruszin nyelvűeket egyaránt.

Szerkesztőik egyházi vagy Egyházhoz szorosan kötődő személyek voltak. Feltűnik közöttük Fenczik Jenő (1844–1903) lelkész és író a „Lisztok” szerkesztőjeként. Melles Emil (1857–1932) főesperes neve a „Gör. Szert. Kath. Hitszónok” kapcsán. Drohobeczky Gyula (1853–1934) megyéspüspök a „Kelet”, Homicskó Gyula (1833–1886) egyházmegyei főtanfelügyelő a ruszin nyelvű „Karpát” körül serénykedett. A közel két évtizedet megért „Görögkatholikus Szemle” (1900–1918) életét többek között Kaminszky Géza (1854–1929) lelkész, tanítóképző intézeti igazgató neve kíséri végig. Demkó Kálmán (1852–1918) gimnáziumi igazgató írói munkássága figye-

31 „Alakítsunk részvénytársaságot”, in *Görög Katolikus Szemle* 13 (1902) 1–2.

32 *Uo.*

33 „Unio Irodalmi és Könyvnyomda Részvénytársaság alapszabályainak tervezete”, in *Görög Katolikus Szemle* 24 (1902) 2.

34 „Szeljegyzetek”, in *Görög Katolikus Szemle* 33 (1918) 1.

lemre méltó. Több rövidebb életű lap, pl. a „Görög Katolikus Hírlap” (1903–1907) szerkesztése fűződik nevéhez. Az 1920 előtt kiadott lapok a Jáger, Fésüs, Lévy, de leginkább az Unió nyomda termékei voltak.

Eperjesen 5 periodika jelent meg a korszakban, szlovák és magyar nyelven. Valamennyi társadalmi és tanügyi lapként aposztrofálja magát. Legtöbbjük szerkesztésében Szémán István³⁵ teológus, egyháztörténész és irodalmár vett részt. A kiadványok rövid életűek voltak, és többnyire a Szent Miklós Nyomdában készültek.

Ez a lista is jól reprezentálja Ungvár, illetve Eperjes kiemelkedő görögkatolikus szellemi és nyomdászati központ létét.

Kuriózum számba megy a szatmári görögkatolikus plébánialak építőbizottságának kizárólagos közlönyeként jótékony céllal 1897-ben Szatmárnémetiben kiadott „Szatmári Újság” és a Nyírgyulajban szerkesztett „Békesség” (1918–1921).

Figyelmet érdemel, hogy az északi országrésztől távolabb is jelent meg néhány görögkatolikus lap; a fővárosban a „Görög Katolikus Egyházi Értesítő” (1904) és a magyarországi latin és görög szertartású katolikus népoktatási intézetek számára szánt nevelés- és oktatásügyi lap, a „Népnevelő” (1895–1918) a Szent-István Társulat gondozásában.

Az erdélyi román ajkú görögkatolikusok kiadványainak zömét – „Cultură Creștină” (1911–1938), „Foaia Basericesca” (1883–1886), „Foaia Scolastica” (1883–1886) – Balázsfalván adták ki, de Szamosújváron készítették a „Păstorul Sufletesc” (1906–1919) és Nagybányán a „Revista Catolică” (1885–1905) címűt. Ekkor indult útjára a görögkatolikus emigráció számára Clevelandban a „Magyarok Vasárnapja” (1901–1927) című újság is.

Ezek a jó szándékú próbálkozások azonban többnyire a stabil anyagi, nyomdai háttér hiánya és egyéb okok miatt előbb-utóbb zátonyra futottak. Egyre világosabbá vált, hogy egy stabil sajtóvállalat és -alap nélkül nem érhető el tartós siker.

6. Központi Sajtóvállalat

Tudta ezt a katolikus püspöki kar is, amely egyébként is szembesült a háború, a területveszteség, a társadalmi változások komoly krízisével. Az újságírásban terjedtek a liberális gondolatok, erőteljes szekularizáció indult

35 1934 után Szántay-Szémán István.

be. Az új világ néhány régebbi szervezet (Katolikus Sajtóegyesület) végét is jelentette. Az Egyház fokozott harcba kezdett pozícióinak visszahódításáért, és ebben komoly szerepet szánt a sajtónak is.

„A jelen súlyos időkben különösen érezzük, hogy a keresztény magyar sajtó megerősítése életbevágó fontos érdekünk. Az emberek milliói ugyanis úgy gondolkoznak, úgy élnek, ahogy erre őket a sajtó észrevétlenül is reá neveli. Sajnos! Napjainkban a hírlapok és folyóiratok legnagyobb része keresztényellenes célok szolgálatában áll. A krisztusi eszméktől áthatott lapok száma igen kevés. A sajtóval szemben csak azt a csekély igényt támasztjuk, hogy hitigazságainkat s a keresztény erkölcsi életszabályokat ne sértse. Ezt a keveset sem tudjuk elérni”.³⁶

Ekkor lépett színre Bangha Béla, aki felismerte, hogy a közönség csak akkor nyúl a katolikus lapokhoz, ha azok érdekesek, és azokban kiváló alkotásokat tud olvasni. Jó lapot pedig ingyen erővel nem lehet készíteni.³⁷ Felismerte, hogy modern újságírás nélkül a szétaprózott katolikus újságírás nem győzhet a liberalizmussal (pl. Nyugat és Ady) és annak nagy sajtókon-szernjeivel szemben.

Bangha ténykedése nyomán született meg 1918-ban a Központi Sajtóvállalat Rt (KSV). Célja: hírlapok, folyóiratok s egyéb sajtótermékek kiadása és terjesztése volt.

Elő kellett teremteni a sajtó gazdasági alapját. 1918 januárjában már meghirdették a sajtórészvények jegyzésének lehetőségét, melyet a püspökök – köztük Miklósy István – is támogattak. Remélték, hogy a papok, kántortanítók és hívek a jegyzésben mennél nagyobb mértékben részt vesznek. Vasárnapokon a szószékről is felhívták hívek figyelmét a keresztény szellemű sajtó fontosságára, és az atyák a KSV-től remélték a görögkatolikus egyház érdekeinek védelmét is. A szegényebb híveket, akik nem tudtak nagyobb anyagi terhet vállalni, arra kérték, hogy támogatásként toborozzanak előfizetőket, illetve e lapok hasábjain hirdessék vállalkozásaikat. A részvényjegyzés mellett tovább folytatták a sajtóvasárnapok hagyományát is.³⁸ A KSV azonban folyamatosan anyagi gondokkal küzdött. A görögkatolikus püspökhöz is eljutottak a sajtó ügyével kapcsolatos felhívások, levelek.³⁹ A sajtó kérdése 1919 és 1944 között is a püspökkari értekezletek

36 „Sajtórészvények jegyzésére buzdítás”, in 785/1918. sz. *körlevél*.

37 BANGHA BÉLA, „A magyar katolikus sajtó kérdése”, in *Magyar Kultúra* 6 (1917) 241–252.

38 „A sajtóvasárnap f. év nov. 30-án”, in 4400/1918. sz. *körlevél*.

39 „Zichy János a KSV elnökgazgatójának 1929. október 20-án kelt levele Miklósy István püs-

állandó témája maradt. A sajtóvasárnapok nem vezettek kellő eredményre, így az egyházközségekre arányos adó kivetését javasolta a püspöki kar.⁴⁰ A hívek teherbírása azonban véges volt, és félt volt, hogy egy kivetett adó ellenkező hatást ér el. Utópisztikusnak tűnt a katolikus sajtó előfizetésekből történő fenntartása. A görögkatolikus közösség pedig azt érezte, hogy a KSV nem szolgálja kellő mértékben az ő ügyüket.

7. A görögkatolikus sajtóalap kezdetei

Az első világháború eseményei megakasztották a tízes évek elején elindított görögkatolikus sajtóalap ügyét is, mely 1918-ban került ismét reflektorfénybe. Leginkább a végnapjait élő „Görög Katolikus Szemle” hasábjain foglalkoztak a témával.⁴¹ Ekkor két szerény lapocska – a budapesti „Negyilya”⁴² és az eperjesi „Nase Otecsestvo” – jelentette a félmillió rutén népnek szánt irodalmat, akik a külföldről behozott „ukránista” kiadványokat olvashatták csak. Az ungvári Unió Könyvnyomda is feladat nélkül maradt. Fontos lett volna a görögkatolikus sajtó megszilárdítása és egy stabil lábakon álló egyházmegyei nyomda működtetése.

Az 1918 nyarán a máramrosszigeti esperesi kerület lelkész- és tanítói karának Gyertyánligeten tartott tavaszi közös gyűlésén előkerült a sajtó jövőbeli kérdése. Boksay Jánost⁴³ bízták meg egy tervezet kidolgozásával, aki így összegezte elképzelését: „a nagy egyházmegye, sőt az országban elszórva működő gör. katolikus nép lapja úgy rovataiban, mint hírszolgáltatásban speciális, e célra [kell] teremtsen magának érdekhálózatot az egyházmegyében”.⁴⁴ Jól látta, hogy csak professzionális sajtóval lehet megfogni az olvasóközönséget a politikai, társadalmi és egyéb vonatkozású ügyekben, és csak azzal lehet őket tömöríteni és az érdekeiket szolgálni. Fontosnak tartotta a Szemle politikai napilappá fejlesztését és mellette egy felekezeti néplap kiadását, amely „csak annyi politikát adjon, amennyi éppen szük-

pökhöz”, in *GKPL I-1a 2466/1929.*; és „Serédi Jusztinián 1929. május 22-én kelt levele Miklósy István püspökhöz”, in *GKPL I-1a 2453/1929.*

40 BEKE MARGIT, *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásainak jegyzőkönyvei 1919–1944.*, 1–2. köt. Budapest 1992. – A 1926. március 17. ülés jegyzőkönyvének 24. pontja.

41 „Hazai ruténjeink jövője”, in *Görög Katolikus Szemle* 14 (1918) 1–2. és „Megfigyelések”, in *Görög Katolikus Szemle* 13 (1916) 1.

42 Valószínűleg egy 1908 és 1917 között megjelent kalendáriumról van szó.

43 Boksay Jánóa (1874–1940) pap, tiszteletbeli kanonok, országgyűlési képviselő.

44 BOKSAY JÁNOS, „Görög katolikus sajtóalapot kérünk”, in *Görög Katolikus Szemle* 24 (1918) 3.

séges, irányítson, neveljen, vezessen, parancsoljon, ne engedje át másnak e katedrát, de hiterkölcsei rovataiban legyen a papság alapos segítőtársa, prédikáljon, oktasson, buzdítson, mert a szó elrepül”.⁴⁵ A cél megvalósítása érdekében profi szerkesztőséget kívánt létrehozni, ahol nem mellékfoglalkozásként készítik a lapokat, és amelyben kinevelődhet egy fiatal görögkatolikus újságíró-nemzedék. Az Unio Rt. pedig a sajtóalap szubvencionált szerveként működhetne.

Mindenek megvalósításához az Unió Könyvnyomda Rt. alaptőkéjét 30.000 koronáról duplájára kellett felemelni. Igyekeztek meggyőzni a magánszemélyek mellett egyházközségeket is, hogy jegyezzenek egy-egy darab részvényt. A sajtóalap tőkéjét próbálták gyarapítani az évenkénti sajtóvásárnapok perselypénzeivel is, amelyeket kizárólag e célra kívántak fordítani. Minden faluban sajtóbizottság alapítását tervezték, a népesebb helyeken meg kívánták szervezni a lapterjesztést is. A konkrét sajtóügy ki-munkálása érdekében Ungvárra egy általános megbeszélő közgyűlést kívántak összehívni az intelligencia és falvanként egy-két, a híveket képviselő küldött részvételével.

Így kezdődött a görögkatolikus sajtóalap megteremtésének előkészítése annak érdekében, hogy stabil, hosszú életű felekezeti sajtó jöhessen létre, hiszen a korábbi magyar és ruszin nyelvű vállalkozások többnyire a pénztelenség miatt gyorsan eltűntek.

Boksay kis idő elteltével tovább szőtte a sajtóalappal kapcsolatos elképzeléseit. Nem kívánta az egyházmegye korlátai közé szorítani, az egész görögkatolikus társadalom közös alapjának gondolta. Az Unio hagyományait kívánta tovább vinni, és e nyomdában, mint a görögkatolikus kultúra alapintézményében, készült volna minden görögkatolikus sajtótermék.⁴⁶ Felvetése csekély visszhangra talált. Aztán jöttek a forradalmak, majd a trianoni országvesztés, és a Kárpátalján kibontott elképzelés egyszerre külföldi, üldözött idea lett.

8. A MAGOSZ Sajtóvállalata

„Nekünk Csonkamagyarországon élő görögkatholikusoknak sajtóorganumra van szükségünk, amely harsonánk legyen, s amely hetenként legalább egyszer zúgja a világ fülébe, hogy Rákóczi népe élni akar, de nem

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ BOKSAY JÁNOS, „Mi lesz a sajtóalappal?“, in *Görög Katolikus Szemle* 30 (1918) 1–2.

elszakítva, hanem egyesülve elszakított véreivel, még pedig az ezeréves Magyarország határai között”.⁴⁷

A görögkatolikus sajtó ügyét az 1921. októberben Máriapócon megalakult a *Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége* (MAGOSZ) karolta fel újra, ezért létre is hoztak egy sajtószakosztályt. Ennek sajtóprogramja 6 főbb pontban foglalható össze:⁴⁸

1. Gondosan szerkesztett naptár (Máriapócsi Naptár) kiadása a híveknek, mely a sajtóbizottság hivatalos kiadványa lesz.
2. Lapok kiadása; egy hetilap, mely gyors hírszolgálatával és az aktuális ügyek megvitatásával foglalkozik, és egy hitbuzgalmi havi folyóirat.
3. Iskolai tankönyvek kiadása.
4. Ima- és énekeskönyvek kiadása.
5. Képek, valamint ének- és imafüzetek kiadása.
6. Az írók támogatása, műveik kiadása.

A tervzetből kiderül, hogy a Miskolcon megjelenő „Görögkatolikus Tudósító”-t, melyet már a MAGOSZ számára átvettek, hetilappá kívánták fejleszteni Nyíregyházán. Hitbuzgalmi lapnak pedig „Máriapócs” címmel akartak kiadni egy periodikát, mely „a címében kifejezett vallásos érzés ápolása és fejlesztése mellett a szövetség minden propagandáját ellátná és a tagok illetménye gyanánt szolgálna”.⁴⁹ A könyvészeti forrásokban azonban a lap létezésének nincs nyoma.

A görögkatolikus sajtóügy intézésével, a lapok szerkesztésével Kozma Jánost⁵⁰ bízták meg. A MAGOSZ Sajtóvállalat Rt. alaptőkéjét 2.000.000 koronában határozták meg, melyhez 10.000 darab 200 korona névértékű, névre szóló részvényt kívántak kibocsájtani, melyet 1922 év végére kellett összegyűjteni.

Lapjuk, a „Görögkatolikus Tudósító” arról adott hírt, hogy: „A Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének igazgatósága 1922. november 16-iki ülésében, a máriapócsi nagygyűléstől nyert fölhatalmazás alapján, megtette az első határozott lépést a görögkatolikus sajtó megteremtésére”.⁵¹

47 MIKULICH KÁROLY, „A sajtó jelentősége és a magyar görögkatolikus sajtó fontossága”, in *Máriapócsi MAGOSZ Naptár*, 1929, 59–60.

48 „Sajtóprogram tervzet 1921. október 28.”, in *GKPL I-1-a 636/1921*.

49 „A Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének megalakulását előkészítő gyűlés jegyzőkönyve és körlevele Máriapócs, 1921. május 19.”, in *GKPL I-1-a 2346/1921*.

50 Kozma János (1884–1915) pap, tb. kanonok.

51 „MAGOSZ sajtóvállalat”, in *Görögkatolikus Tudósító* 1 (1922) 1.

Elkezdődött a részvények jegyzése. Még a tengerentúli hittestvérekhez is támogatási kérelemmel fordultak. Kisebb-nagyobb összegek rendre érkeztek, és az adakozók neveit a lapok folyamatosan közölték.

9. A húszas évek sajtópróbálkozásai

A nehézségekből felocsúdva újra előkerült egy görögkatolikus periodika létesítésének gondolata. 1918-ban magánvállalkozásként indult el a „Békesség” című lapocska Ivancsó Jenő Ödön⁵² szerkesztésében. Hasábjain is olvasható, hogy: „A társadalom minden rétegének, hazánk minden felekezetének van sajtóalapja és van hatalmas sajtója, csak éppen nekünk ne volna!”⁵³ Megemlíti, hogy az esperesi kerület lelkészi karának köszönhetően Máriapócson együtt van e célra 30.000 korona, amit növelni kell. Ekkor is felvetődött a nyomda létesítésének kérdése. Innen származhat az a későbbi feltételezés, hogy Máriapócson működött egy bazilita nyomda.⁵⁴ Amennyiben volt is ilyen, hivatalosan nem volt nyilvántartva. Jelentősebb terméket egész biztos nem állított elő, mert akkor azok a kötelespéldány beszolgáltatása révén országos nyilvántartásba kerültek volna.

Csak 1927 végén kapott újult erőre a sajtó ügye a Gör. kath. sajtóelőkészítő Bizottság felállításával, melynek elnöke Gróh István⁵⁵ lett. 1928. januári keltezéssel megjelent röplapjuk, melyet egy adományok befizetésére szolgáló csekkkel együtt juttattak el a reménybeli adakozókhoz. A röpirat hangsúlyozza, hogy sürgős lenne a mintegy 180 ezres görögkatolikusság számára sajtó létesítése, „amely pedig a legalkalmasabb volna az összetartozás érzetét propagálni”.⁵⁶ Rajta keresztül hallathatnák hangjukat, feltárnák panaszait, leginkább az elcsatolt területeken élő hittestvérek szomorú helyzetét.

A sajtóalap lassan gyarapodott. „A magyar gör. kath. sajtóalap megteremtése a magyar görögkatolikus élniakarás világitó fáklyája. Azt támogatni minden magyar görögkatolikusnak erkölcsi kötelessége”⁵⁷ – ilyen és

52 Ivancsó Jenő Ödön (188–1967) kántortanító, újság- és naptárszerkesztő.

53 IVANCSÓ JENŐ ÖDÖN, „Gör. kath. Sajtóalap”, in *Békesség* 1 (1921) 2.

54 FÖLDVÁRI KATALIN, „Sorsfordító bazilita szerzetesek a kommunista diktatúrában”, in *Magyar egyháztörténeti vázlatok* 1–4 (2019) 190–205.

55 Gróh István (1867–1936) iparművész, nyíregyházi és rozsnyói rajztanár.

56 „Felhívás a görög katolikus társadalomhoz!”, in *GKPL* I-1a 2265/1928.

57 „Sajtóalapunk”, in *Chrysostomos* 4 (1928) 64.

hasonló felhívásokkal buzdították a hívőket adakozásra. Jelentősebb összegekkel (800-800 pengő) támogatta az ügyet Miklósy István hajdúdorogi megyéspüspök és az eperjesi és munkácsi egyházmegyék meg nem szállt részeinek apostoli adminisztrátora, Papp Antal érsek. Érkeztek további nagyobb összegű adományok is egyházközségektől és társaságoktól. Ez a kitartó szervezőmunka vezetett végül 1929-ben a „Görögkatolikus Szemle” (1919–1944) megjelenéséhez.⁵⁸ Az előbb Budapesten kiadott és nyomtatott lap a negyvenes évek elején Nyíregyházára került át, és az itteni Venkovits⁵⁹ Nyomdában készült.

10. A két világháború görögkatolikus lapjai

Miután a sajtóvállalat ügye csak lassan haladt előre, a húszas évtizedben több rövid életű, állandó fennmaradási gondokkal küszködő kiadvány jelentette a görögkatolikus felekezet sajtóját.

Kiadóik, szerkesztőik elkötelezett, az újságkészítésben már korábban gyakorlatot szerzett lelkészek voltak, akik sokszor az egyházi központtól távoli lakhelyükön nehézségekkel küzdve, de nagy hittel és elkötelezettséggel szerkesztették kiadványaikat.

Ivancsó Jenő Ödön a háború végén indított és a forradalmi idők alatt kényszerszünetelő „Békesség” után kiadta a „Görögkatholikus Népiskola”-t (1921–1923). Kozma János nyírcsászári szolgálata idején készítette a „Görögkatolikus Tudósító”-t (1921–1926), az eszperantó nyelvű „Katolika Revuó”-t (1923–1924), a „Chrysostomos”-t (1927–1929), a „Görögkatolikus Lelkipásztor”-t (1929–1931), majd évek múlva Miskolcra kerülve a „Kélet”-et (1935).

A „Görögkatolikus Tudósító” melléklapja, a Demkó Sándor által szerkesztett „Jövők” mindössze egy tanévet ért meg (1923–1924). Nem volt hosszú életű 1926 és 1928 között a „Görögkatholikus Tanító” címmel Tóth István⁶⁰ és Reskó János⁶¹ által szerkesztett szaklap sem, mely előbb Nyíregyházán, majd Sárospatakon jelent meg. A korszak leghosszabb életű kiadványa a Zsatkovics Emil⁶² és Kozma János nevével fémjelzett „Máriapó-

58 „Felhívás a görög katolikus társadalomhoz!”, in *GKPL* I-1a 2265/1928.

59 Venkovits K Lajos üzeme Nyíregyházán 1941 és 1948 között.

60 Tóth István (1885–?) tanító, Görögkatolikus Tanítók Országos Egyesületének elnöke.

61 Reskó János (1887–?) tanító Görögkatolikus Tanítók Országos Egyesületének elnöke.

62 Zsatkovics Emil (1891–1972) szerzetes, pap.

csi Virágoskert” volt 1925 és 1932 között, mely nyolc éven át létezett. Őt a „Görögkatolikus Tudósító” követte, mely 1921 és 1926 között összesen hat éven át jelent meg szintén Kozma szerkesztésében. A lapok többsége azonban 1-3 évfolyamnál többet nem ért meg, átlagos élettartamuk 2,5 év volt. A kiadások jelentős része magánvállalkozás volt, és állandó anyagi gondokkal küzdött.

Az 1929-ben megszületett „Görögkatolikus Szemle” (1929–1944) mér-földkő volt a felekezet sajtójának életében. A stabil hátterű kiadvány a háborúig megjelent. Mellette az 1930-as években egyre színvonalasabb és hosszabb életű sajtótermékek születtek, és már nemcsak Nyíregyházán, hanem az ország egyéb görögkatolikusok által lakott részén, így Debrecenben, Hajdúdorogon, Miskolcon, Szegeden.

Debrecenben Papp Gyula⁶³ adta ki három éven át az „Egyházi Híradó” (1929–1931) című egyházközségi lapot. Hajdúdorognak két rövid életű egyházközségi tájékoztató periodikája is volt Galamb György⁶⁴ tevékenységének köszönhetően, a „Hajdúdorogi Katolikus Ébredés” (1932) és a „Tárgétesítő” (1935). Kozma János Miskolcon próbálkozott „Kelet” címen egy lap kiadásával, amely azonban csak az 1935-ös évben jelent meg. A korszak egyik legszínvonalasabb és leghosszabb életű kiadványa, amelyet szintén a borsodi városban adott ki Szémán István,⁶⁵ a „Keleti Egyház” (1934–1943) volt. Szegeden is egy hosszabb kiadványszéria látott napvilágot: a „Szegedi Görögkatolikus Élet” (1936–1937), mely címét megváltoztatva „Délmagyarországi Görögkatolikus Élet”-re, még 1942-ig élt tovább Ladomerszky Béla⁶⁶ és mások munkájának köszönhetően. Nyíregyháza ekkor már csak két kiadványt jegyez, a „Görögkatolikus Élet”-et (1937–1940) Papp György szerkesztésében és a „Keleti Fény” című sokszorosított diáklapot (1939–1944), a Kir. Kat. Gimnázium kiadványát.

II. A görögkatolikus lapok előállítása Trianon után

Az anyagi gondoknak tudható be, hogy a komoly támogatástól elcsúszó, sokszor magánvállalkozásként indított lapok legtöbbszörének sűrűn kel-

63 Papp Gyula (1882–1945) pap, hittanár.

64 Galamb György (1905–1980) pap.

65 Szántay-Szémán (eredetileg Szémán) István (1880–1960) főpap, teológus, egyháztörténész, és irodalmár.

66 Ladomérszky Béla (1908–?) pap.

lett nyomdát változtatnia. Legkirívóbb a „Máriapócsi Virágoskert” esete, amely fennállása alatt hét officinában készült Nyírbáortól Kalocsáig és Nyíregyházától Vácig. Hasonló eset a Szegeden megjelenő „Szegedi”, majd „Délmagyarországi Görögkatolikus Élet” is, amelyet a nyíregyházi Nagler Nyomdán kívül Szeged több üzemében (Árpád, Burkus, Corvin Nyomdák) nyomtattak.

A lapok többsége azonban a szerkesztőségi székhelyhez közeli vállalkozások üzemében készült. Így a Nyírcsászáriban és Nyírgyulajban összeállított számokat a nyírbátori Fohn és Keszler Izidor üzemében készítették. A Sárospatakon szerkesztett „Görögkatolikus Tanító” (1921–1926) nyomtatója a helybéli Fischer, majd a Főiskolai Nyomda volt, a Miskolchoz kötődő periodikák pedig az ottani Magyar Jövő, Ludvig és Univerzál üzemében, a debreceni kiadvány a városban lévő Magyar Nemzeti Nyomdában készült. Három esetben és csak egy-egy szám készítése erejéig fordultak a szerkesztőségek távolabbi üzemekhez, ezek a váci Kapisztrán, a homoki Beniczky nyomdák és egy kalocsai üzem voltak.

A görögkatolikus kiadványok többsége nyíregyházi officinákhoz köthető.⁶⁷ A város szinte valamennyi üzeme részt vett előállításukban. A legtöbb kiadvány a város legnagyobb és legjelentősebb üzemében, a Jóba nyomdában készült.⁶⁸

A lapok készítésének áttekintése is jelzi azt a problémát, hogy mivel 1920 és 1944 között a felekezetnek nem sikerült saját nyomdát létesítenie, kénytelenek voltak az egyházi kiadványokat, köztük periodikákat üzleti alapon nem felekezeti vállalkozásokkal előállíttatni. A szándék hiába volt meg, hiába hangoztatták gyűléseken és a sajtó hasábjain is, a nyomda felállításának terve anyagiak hiányában és a történelem eseményei miatt csak terv maradt.

Az időszaki sajtó fejlődését Szálasi Ferenc hatalomra jutása megtörte, ugyanis ez a lapok átmeneti felfüggesztését jelentette. 1945 után pedig az új ideológia szerint nem volt cél a katolikus sajtótermékek támogatása, és a Kommunista Párt mindent megtett, hogy az egyházi és konzervatív sajtó ne kapjon teret.

67 Bessenyei Nyomda (1901–1902), Klawter Ignác Nyomda (1914–1944), Nagy József Nyomda (1920–1944), Merkur (Orosz Károly) Nyomda (1921–1948), Bocskay Nyomda (1925–1929), Nagler Könyvnyomda (1930–1944)

68 Jóba Nyomda Jóba Elek és örökösei tulajdonában 1879 és 1932 között.

Összegzés

A görögkatolikus sajtó, melyről csak a 19. század közepétől beszélhetünk, a katolikus sajtónak egy sajátos szelete. 1920 előtt Ungvár és a felvidéki Eperjes számított a felekezeti szellemi élet központjának. A trianoni döntés után külföldre vált a településekkel együtt a már jól működő sajtó és a kiadáshoz szükséges nyomdai infrastruktúra is. Ezt a veszteséget a második világháborúig nem, illetve nagyon nehezen tudta kiheverni az Egyház.

Az időszaki sajtó megerősítése szükséges volt az egyre jobban terjedő baloldali nézetek ellensúlyozásaként. E célból jött létre a Központi Sajtóvállalat, mely nehézségekkel küszködve nem tudta elég hatékonyan képviselni a görögkatolikusokat. A megalakuló MAGOSZ Sajtóvállalt lapjával, a „Görögkatolikus Szemlé”-vel teljesedett ki a felekezet sajtóügye. Központi lapja mellett számos rövid életű kiadvány is színesítette a periodikák palettáját.